

Nəsimişünas:

Nəsiminin təbliği istiqamətində atılan hər addım təqdirəlayiqdir

Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2019-cu ilin görkəmli Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi ilə əlaqədar "Nəsimi İli" elan edilməsi respublikamızın mədəniyyəti və ədəbi mühiti üçün əlamətdar hadisələrdən biridir. Bu sənəd XIV əsrin sonu və XV əsrin əvvəllərində yazıb yaratmış, Azərbaycan fəlsəfi qəzəlinin banisi, 3 dildə (ərəb, fars və türk) mükəmməl divanlar ərsəyə gətirən İ. Nəsimi yaradıcılığının, xalqımıza verdiyi böyük töhfələri yenidən araşdırıb təhlil etmək, eləcə də onun təsəvvüf yönümlü fəlsəfi fikirlərinin müxtəlif dillərə tərcümə olunaraq beynəlxalq miqyasda daha geniş tanınması baxımından olduqca əhəmiyyətlidir".

Bu fikirləri "İki sahil" qəzetinə açıqlamasında Mingəçevir Dövlət Univresitetinin müəllimi, İmadəddin Nəsimi haqqında bir sıra əsərlərin müəllifi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, tədqiqatçı-şair, "Qızıl qələm" mükafatçısı Əbülfət Həsənoğlu söylədi.

O bildirdi ki, Azərbaycanla yanaşı, Yaxın Şərq, İraq, Kiçik Asiya və Suriyada, eləcə də Orta Asiyada geniş şöhrət qazanmış İmadəddin Nəsimi yaradıcılığının himni ilahi eşq və bu eşqdə vüsala qovuşmağa layiq olan kamil insandır: "Şairin zəngin irsi hər bir insana anladır ki, yüksək elmlik, dini və mənəvi-əxlaqi idealları qoruyub inkişaf etdirmək yolu ilə insan kamilliyə qovuşa bilər. Kamil insan əsl həqiqəti dərk edir və nəfsini idarə etməklə mənən saflaşaraq ilahi eşqində vüsala hazırlar".

Dərin fəlsəfi fikirlərinə görə despotizmin, nadanlılığın və cahilliyin daim təqib etdiyi İ. Nəsimi müxtəlif ölkələrdə sığınacaq tapmağa çalışsa da, heç yerdə təqib və təhdidlərdən xilas ola bilmədi. Amalı, əqidəsi yolunda insanlığa qurban getməyin nadir təmsillərindən birinə çevrilməsi Nəsimi dünya poeziyasının ən kamil nümunələri sırasında diqqətəlayiq yer tutan yaradıcılığı ilə daim insanın əzəmətinə, onun uralığını və azadlığını tərənnüm etmişdir. Təəssüf ki, ilahi eşq yolunu tutmuş, yüksək dini etiqada malik Nəsimi öz çətin anlaşılacaq fəlsəfi fikirlərinə görə dinsiz kimi qələmə verilmişdir. Nəsiminin 1963 beytini ("İraq divanı") şərh etmiş bir araşdırıcı kimi deyə bilərəm ki, onun poeziyasında Allaha və onun kəlamı olan müqəddəs Qurani-Kərimə xələl gətirəcək heç bir kəlməyə təsadüf etmədim. Elə götürək onun ədəbiyyatımızda müəyyən mübahisələrə səbəb olan "Ənəlhəq"lə bağlı fikirlərini. Məlum olduğu kimi, "Ənəlhəq" (haqq məndədir) kəlamı ilk dəfə X əsrdə fars şairi Hüseyn ibn Mənsur (Həllac Mənsur) tərəfindən işlədilmişdir. Nəsimi gənc yaşlarından Mənsuru özünə nümunə seçib, hətta Hüseyni, Mənsuri təxəllüsləri ilə şeirlər də yazıb. Şair Mənsura həsəd apararaq deyirdi:

*Dərə çıxmaq bu fəna ərsədə Mənsura düşər,
Bilməyən sirri-ənəlhəqqi o dəvi nə bilir?*

Yeni bu fani dünyada "ənəlhəq" söyləmək kimi uralıq Mənsurun payına düşüb, "ənəlhəq"ın sirrini bilməyənlər bu iddianın nə olduğunu anlamazlar.

Sonralar bu uralığa yetişən Nəsimi belə yazırdı:

Buldu Nəsimi çün səni neyçün "ənəlhəq" deməsin?

Ey bu sözə münkir olan, dövlətü darın yox imiş.

İlahi nurlanmaya qovuşan şair: "Nəsimi səni tapdı, niyə "ənəlhəq" deməsin, ey bu sözü inkar eyləyən sənin o uralıq var-dövlətindən xəbərin yox imiş", - deyir.

Təsəvvüfdə eşq, insan ruhunun Allaha qovuşub onda əriməsi arzusudur. "Ənəlhəq" isə bu arzuya çatmanın ifadəsidir. "Ənəlhəq" söyləmək o kamil insanlara qismət olurdu ki, onlar öz içində nəfsi boğub mələksima olmaqla "fəna-fillah" məqamına yetişsinsinlər. Belə insanları Allah mükafatlandıraraq qəlblərini nurlandırır. Bu məqam "bəqa-billah" adlanır və "ənəlhəq" (haqq məndədir, haqla haqq olmaşın və ya ilahi nurlanmaya yetişmişəm) söyləməyə imkan verən bir haldır. Adı dindarlar tərəfindən qəbul edilməyən "ənəlhəq" Haqq aşığıları tərəfindən Quranın "Ən Nur" surəsinin 35-ci ayəsi ilə əsaslandırılırdı: "Allah göylərin və yerin nurudur. O, nur üstündən nurdur. Allah dilədiyi bəndəni öz nuruna qovuşdurur".

Nəsimi poeziyası, şair özü demişkən, şahlara layiq bir incidir:

*Əlfazi-Nəsimi bu gün ol möcüzədir kim,
Bənzər ona bir lövlüvü şəhvar ələ girməz.*

Yeni Nəsimi söhbəti (sözləri) bu gün ələ bir möcüzədir ki, ona bənzər şahlara layiq bir inci ələ düşən deyil.

Ümumiyyətlə, Nəsimi poeziyasını anlamaq üçün təsəvvüf fəlsəfəsinin mahiyyətini, sufizmi, hürufi rəmzlərini, əbcəd hesabını, Qurani, dini əsatir və rəvayətləri bilmək vacibdir. Quran kəlamlarından geniş istifadə və rəmzi fikirlər, şair özü demişkən, anlaşılmaz "quş dilinin" yaranmasına səbəb olmuşdu:

Heç kimsə Nəsimi sözünü fəhm edə bilməz,

Bu, quş dilidir, bunu Süleyman bilir ancaq".

Ölkəmizdə hər ilin mühüm tarixi hadisələrə, şəxsiyyətlərə həsr edilməsi ənənəsini yüksək qiymətləndirən müsahibimiz daha sonra vurğuladı ki, bədxahlığımızın Azərbaycan xalqına hər cür şər və böhtan atdığı bir dövrdə Nəsiminin parlaq şəxsiyyəti və ideali fonunda cari ilimizdə beynəlxalq mədəni həyatın diqqət mərkəzində olmaq şübhəsiz, ümummilli bir dəyərdir: "Güman edirəm ki, bu misiya uğurla yerinə yetiriləcək, Nəsimi ilə bağlı yeni tədqiqatlar aparılıb əsərlər yazılacaq və şair dünya miqyasında daha geniş təbliğ olunacaqdır. Nə xoş ki, son zamanların araşdırmalarının nəticəsi olaraq onun əsərlərinin əlyazmaları tapılıb. Məsələn, Türkiyənin müxtəlif əlyazma mərkəzlərində Nəsimi "Divan"ının 80-dən çox əlyazma nüsxəsi saxlanılır. Onların sırasında Manisa, Amasya, Ərzurum, İzmir, Diyarbəkir, Balıkesir, İstanbul, Ankara və s. yerlərdə saxlanılan nüsxələri qeyd etmək olar. Tədqiqatçılarımız onlardan bir neçəsinin fotosürətini əldə edə bilərlər.

Hazırda Nəsimi poeziyası müxtəlif xarici dillərə tərcümə olunaraq beynəlxalq ədəbi mühitdə yayılmaqdadır. Ancaq bu o qədər də asan məsələ deyildir. Şairin tərcüməsi ilə məşğul olanlar, yaxşı olar ki, Nəsimi fəlsəfəsinə dərin mənimsəsinlər. Onu da deyim ki, tərcümələrin hansı keyfiyyətdə olmasından asılı olmayaraq, ən azından Nəsimi kimi mütəfəkkirin tanınmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu mənada Nəsiminin təbliği istiqamətində atılan hər bir addım təqdirəlayiqdir.

Onu da qeyd edim ki, İmadəddin Nəsimi öz ilahi eşqi və dini etiqağı ilə övlialıq məqamına yetişmiş, İslam dininin saflığı uğrunda canını fəda etməsilə şəhidlik zirvəsinə uralmış, kamilliyi, əxlaqi, əqidəsi, iradəsi və dözümlü ilə xalqımız, xüsusən də gənclərimiz üçün nümunə olmağa layiq dahi şəxsiyyətdir".

**Qvami Məhəbbətoğlu,
"İki sahil"**